

УДК 94(477)"1964/1985":364-146.2

І. С. Савицька

ДОБРОБУТ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН У 1964–1985 рр.

У статті здійснено спробу дослідити рівень добробуту населення у 1964–1985 рр., простежити характерні зміни, що відбувалися у задоволенні основних потреб. Проведено порівняльний аналіз рівня заробітної плати, забезпечення громадян основними продовольчими і промисловими товарами, матеріального достатку. Окреслено здобутки та недоліки житлового будівництва, зміни у площі та розмірах новобудов, благоустрої міст. Показано досягнення сфери побуту, темпи збільшення кількості підприємств та видів послуг. Проаналізовано рівень медичного забезпечення, його кількісний та якісний складові.

Ключові слова: повсякденність, рівень життя, добробут, житлово-побутове обслуговування, заробітна плата.

Сучасний розвиток історичної науки в Україні зумовив значне зацікавлення дослідників проблематикою повсякденного життя, однією зі складових якого є поняття добробуту населення. Добробут громадян залежав насамперед від умов праці, рівня заробітної плати, матеріальної спроможності й соціального забезпечення та стану забезпеченості товарами і послугами.

Перші розвідки у дослідженні окремих аспектів добробуту населення України припадають на кінець 1960-х – початок 1970-х рр. Історики Л. Д. Вітрук, С. В. Кульчицький, В. Ф. Стадник, В. К. Затулко аналізували рівень зростання добробуту, розглядали питання поліпшення побутового обслуговування. Зі здобуттям незалежності у істориків з'явилася можливість більш широкого дослідження різноманітних питань повсякденної історії в цілому і проблем добробуту зокрема. Окремими питаннями цієї теми цікавилися О. А. Коляструк, Я. В. Верменич, І. І. Колесник та інші.

Мета статті – дослідження рівня добробуту громадян УРСР у 1964–1985 рр. Відповідно до мети поставлено такі завдання: простежити зміни у матеріальному забезпеченні населення; порівняти рівень заробітної плати та забезпеченість товарами та послугами; проаналізувати досягнення у житлово-побутовій галузі; висвітлити проблеми медичного забезпечення.

Період “застою” є одним із найсуперечливіших в українській історії. З одного боку, регулярна виплата заробітної плати, пенсій, стипендій, щомісячні преміальні, безкоштовне медичне обслуговування, освіта, дешеві товари і послуги, а, з іншого – дефіцит товарів, підвищення роздрібних цін, низька якість медичного обслуговування тощо.

Починаючи з XXIII з'їзду КПРС правляча партія наголошувала, що “найвища мета суспільного виробництва за соціалізму – найбільш повне забезпечення матеріальних та духовних потреб людей, що зростають” [1]. Це положення навіть було проголошене “основним економічним законом соціалізму”, що й було зафіксовано в брежневській конституції 1977 р.

Дійсно, зростав національний дохід, зростали й доходи населення. Якщо національний дохід зріс у 2,5 рази за період з 1965 по 1985 рік, то матеріальний добробут (якщо брати тільки цифри заробітної платні) зріс у 1,85 рази. Так, якщо середня зарплата 1965 р. складала 93,9 крб., то у 1985 р. – 174 крб. [2, с. 21; 3, с. 358; 4, с. 244]. Мінімальна заробітна плата зросла з 40–45 до 70 крб., було скасовано податки з неї, знижено ставки податків на зарплату до 90 крб. Різниця між середньомісячною мінімальною і максимальною заробітною платою робітників і службовців в містах і робітничих селищах УРСР у 1980 р. складала 44,1 % [2, с. 31]. З 1966 р. запроваджено гарантовану щомісячну оплату праці в колгоспах. У школах впроваджено безкоштовне забезпечення підручниками учнів 1–5-х класів.

Щоправда темпи зростання знижувались від п'ятирічки до п'ятирічки. Якщо протягом 1971–1975 рр. заробітна плата зросла на 29 %, то за наступні п'ять років – на 17 %, а у 1981–1985 рр. – лише на 14 % [3, с. 358; 4, с. 244]. Головні причини цього явища – падіння купівельної спроможності карбованця; зростання цін, нестача (дефіцит) промислових товарів та високоякісних послуг. На 1984 р. карбованець дорівнював 54 копійки порівняно з карбованцем 60-х років, тобто “впав” в 1,85 рази.

Крім того на межі 1970–80-х рр. були значно підвищені роздрібні ціни як на престижні товари (ювелірні вироби, кришталь, килими), так і на товари широкого попиту: меблі, хутрові вироби, шерсть, бензин, будматеріали, цитрусові. Зросли ціни й на комунальні послуги та транспорт [5].

На кінець 1970-х рр. вже став відчутним дефіцит вітчизняних товарів народного вжитку. У першій половині 1980-х рр. з полиць магазинів майже зникли м'ясо-молочні продукти, а невдовзі магазини стали являти собою місце, де можна було ознайомитися тільки з обличчями продавців, а не купити необхідний товар [5].

З виробництвом тісно пов'язане споживання. Зміни річного споживання основних продовольчих продуктів в УРСР у розрахунку на душу населення можна простежити в табл. 1.

Таблиця 1. Споживання основних продовольчих продуктів (на душу населення; кг)

	1965 р.	1970 р.	1975 р.	1980 р.	1985 р.
М'ясо і м'ясопродукти	41	49	60	61	66
Риба і рибопродукти	12,7	15,9	15,9	16,7	18,3
Молоко і молочні продукти	245	311	335	331	347

Яйця – штук	124	156	210	239	274
Картопля	161	156	143	133	138
Овочі і баштанні	102	103	118	115	123
Цукор	36,2	41,4	45,4	51,8	47,5
Олія	7,8	7,4	8,5	10,0	10,4
Хлібні продукти	158	155	151	146	139

Джерело: [3, с. 398; 4, с. 285]

Таким чином, спостерігаємо певні зміни у структурі харчування громадян. Хліб і картопля, які були основними продуктами, споживаються дедалі менше, тимчасом як кількість споживаних м'ясо-молочних продуктів, овочів і цукру різко зростає.

Забезпеченість населення промисловими товарами тривалого користування змінювалася у відповідності до табл. 2.

Таблиця 2. Забезпеченість населення промисловими товарами (в розрахунку на 100 сімей; штук)

	1965 р.	1970 р.	1975 р.	1980 р.	1985 р.
Годинники	278	386	435	489	513
Радіоприймачі і радіоли	50	55	63	71	84
Телевізори	21	48	72	80	92
Фотоапарати	18	23	24	29	32
Швейні машини	41	45	50	54	55
Холодильники	8	26	55	79	87
Пральні машини	19	44	60	65	65
Електропилососи	5	10	18	29	40
Велосипеди і мопеди	55	51	56	50	57
Мотоцикли і моторолери	5	6	7	9	13

Джерело: [4, с. 286; 6, с. 255]

Варто зазначити також, що у досліджуваний період зростає частка нагромаджуваних коштів, що є зрозумілим у ситуації масового дефіциту. Як правило, нагромадження коштів набуває форми вкладу в ощадкасу. За статистичними даними, сума вкладів населення республіки в ощадних касах наприкінці 1985 р. досягла 49,7 млрд. крб. проти 18,6 млрд. крб. – у 1975 р. і 3,5 млрд. крб. – у 1965 р., а середній розмір вкладу зріс, відповідно, з 312 до 832 і 1307 крб. [4, с. 287; 6, с. 255].

Здебільшого населення заощаджує гроші на придбання предметів тривалого користування, виконання побутових обрядів (наприклад, весілля), туристичні поїздки тощо. Однак у зростанні вкладів в ощадкасах певну роль відіграє і так званий “відкладений попит”, зумовлений дефіцитом товарів високої якості. Незбалансованість між попитом і пропозицією товарів має місце при нагромадженні у магазинах і на складах великої кількості товарів, якими ніхто не цікавиться.

Ще одним важливим показником добробуту населення є житлово-побутова сфера. У травні 1969 р. була прийнята постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР “Про заходи по поліпшенню якості житлово-цивільного будівництва” [7, с. 54]. Розмах промислового будівництва в Україні, процес збільшення міського населення (урбанізація) вимагали збільшення темпів житлового будівництва. Крім того, певна частина житлового фонду застаріла і не відповідала експлуатаційним нормам. Так, в Одесі до початку 1966 р. з 13,3 тис. житлових будинків, 1825 знаходилися в аварійному стані. Тому проводилася велика робота з відселення людей з непридатних для проживання приміщень. До прикладу, у 1970 р. в Кривому Розі з аварійних будинків, бараків, підвалів було відселено 400 сімей [2, с. 55].

У цей період були побудовані нові міста: Придніпровськ, Нововолинськ, Українка, Світловодськ, Червоноград, Вільногорськ, нові мікрорайони в столиці України та обласних центрах. За період з 1965 по 1985 рр. було побудовано 376 854 тис. м² житла, нові помешкання отримали 33 млн. чоловік [4, с. 259–265]. Забезпеченість житлом зросла з 11,1 м² на людину в 1965 р. до 15,3 м² у 1985 р. Але й цього було недостатньо: у 1981–1985 рр. черга на житло налічувала 1,5 млн. чоловік і вона не зменшувалася [3; 4].

Далеко не однакова забезпеченість житловою площею населення різних районів республіки. Так, в 1960-х рр. нижчим від республіканського був показник забезпечення житлом в середньому на одного міського жителя Хмельницької і Полтавської областей, вищим – Закарпатської, Чернівецької, Івано-Франківської, у 1980-х рр. нижчим – Ровенської, Тернопільської, вищим – Донецької, Ворошиловградської, Харківської областей [2, с. 45].

Необхідність економії міських територій викликала підвищення кількості поверхів у новобудовах. У 1964 р. Київський ДБК-3 вперше на Україні приступив до зведення 9-поверхових будинків. А вже до кінця 1960-х рр. більшість новобудов столиці республіки були 9–16-поверховими будівлями. З 1966 р. будівництво житлових будинків підвищеної поверховості почалося у Ворошиловградській, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Львівській, Одеській, Харківській областях. Якщо в 1960–70-ті рр. для масової забудови великих і середніх міст найбільш економічними вважалися 5–9-поверхові будинки, то у 1980-ті – 12–16-поверхові [2, с. 46].

Восени 1968 р. колектив Київського домобудівельного комбінату № 1, застосовуючи нову технологію, спорудив за 60 робочих днів дев'ятиповерховий 144-квартирний великопанельний будинок. Монтажні роботи були проведені протягом 18 днів [7, с. 55]. Такі темпи будівництва не могли не позначитися на його

якості: нові жителі повинні були відразу ж замінювати сантехніку, електропроводку, вікна, двері, інколи навіть підлогу, перештукатурювати стіни та стелю.

Суттєво збільшився середній розмір новозбудованих квартир – від 46,8 м² у 1965 р. до 54,2 м² у 1983 р. Разом з тим, відбулося суттєве подорожчання введеного в експлуатацію житлового фонду. Якщо у 1961–1965 рр. вартість 1 м² загальної (корисної) площі складала 74,5 руб., то в 1983 р. – 159 руб. Не дивлячись на це, квартплата залишалася незмінно однією з найнижчих у світі (вона становила менше третини всіх витрат на утримання житлового фонду, а понад дві третини їх здійснювалося за рахунок держави) [2, с. 48–49].

Однак, темпи житлового будівництва в сільській місцевості залишалися низькими. Так, у колгоспах УРСР за 1966–1970 рр. введено в експлуатацію 26 192 тис. м² загальної житлової площі, за 1971–1975 рр. – 19 981 тис. м² [2, с. 56].

Швидкими темпами відбувалася газифікація міст та селищ України. У 1971 р. останнім з обласних центрів був газифікований Кіровоград. Повільно розвивалася сфера комунальних послуг: так у 1975 р. 22 міста не мали центрального водопостачання, а 205 – каналізації [4, с. 4, 268]. Станом на 1980 р. водопостачанням були оснащені 90,3 % міського житлового фонду, каналізацією – 88,3 %, центральним опаленням – 83,3 %, газом – 84,8 %, гарячим водопостачанням – 48,3 %, ваннами – 80, 4 % [4, с. 268].

У зв'язку з бурхливим житловим будівництвом зростали потреби міст республіки у воді. Так, зокрема, для збільшення її подачі у Києві розширювалися споруди Деснянського і Дніпровського водопроводів, бурилися артезіанські свердловини у віддалених районах міста, прокладалися нові й замінювалися старі трубопроводи. Якщо у 1971 р. на кожного киянина припадало 350 л води на добу (з урахуванням поливання скверів і миття вулиць), то у 1981 р. – 399 л. проте нерідко (особливо в літній період) кияни все ж відчували перебої у водопостачанні [7, с. 59].

Також у досліджуваній період покращувалося транспортне сполучення та забезпечення населення зв'язком. Протягом 1964–1985 рр. тролейбусний рух було відкрито у 23 містах республіки, зокрема у 10 обласних центрах (Івано-Франківськ, Луцьк, Рівне, Тернопіль, Суми, Миколаїв, Черкаси, Чернівці тощо) [8]. У 1975 р. почала діяти перша лінія харківського метрополітену; у 1965–1985 рр. збудовано 21 станцію київського метро. Встановлено мільйони телефонних апаратів, їх кількість зросла із 623 тисяч у 1965 р. до 4,9 млн. у 1985 р. [3, с. 316; 4, с. 213]. Постійно збільшувалася кількість радіоприймачів у жителів УРСР: якщо у 1965 р. їх було близько 6,5 млн., то у 1985 р. – 14 млн. [3, с. 316; 4, с. 213]. Автоматичний двобічний зв'язок налагоджено між Києвом і всіма обласними центрами. Однак попит населення на послуги зв'язку зростав швидше, ніж влада його задовольняла [9, с. 46].

Важливим елементом добробуту та благоустрою міст залишалося питання озеленення. Згідно із Законом про охорону природи в СРСР, Київська міська Рада депутатів трудящих 21 березня 1967 р. прийняла рішення “Про охорону зелених насаджень на території міста Києва”. На кожного жителя столиці на початку 1981 р. у межах міської смуги припадало близько 20 м² насаджень, а з урахуванням приміських лісів – понад 180 м². У 1978 р. лише у Києві налічувалося понад 60 парків, 190 скверів, 33 бульвари, численні зони відпочинку [7, с. 61].

Крім того, у досліджуваній період активно розвивалося побутове обслуговування населення. Питання “Про стан і заходи по дальшому поліпшенню культурно-побутового обслуговування населення УРСР” розглядалося на III сесії Верховної Ради УРСР у липні 1968 р. У тому ж році у Києві було створено Проектно-конструкторський технологічний інститут Міністерства побутового обслуговування УРСР, який став проводити всі роботи з розробки нових моделей одягу, взуття, нових прогресивних технологічних процесів виробництва, займався питаннями економіки служби побуту і здійснення проектування побутових підприємств [10, с. 104]. З метою підготовки кадрів для побутових підприємств у 1967 р. було відкрито в м. Хмельницькому технологічний інститут побутового обслуговування, 4 технікуми [10, с. 106].

Так, якщо у 1965 р. в республіці налічувалося 40 тис. підприємств з надання побутових послуг, то у 1985 р. їх число становило 62,1 тис. [3, с. 407; 4, с. 297]. Тільки в період 1966–1970 рр. в республіці збудовано 1600 побутових підприємств, відкрито близько 11 тисяч будинків побуту, комбінатів і ательє [3]. Лише у 1971–1975 рр. на розвиток побутового обслуговування було витрачено 340 млн. крб. Обсяг послуг служби побуту в цілому по республіці в період з 1965 по 1985 рр. зріс у 6 разів (з 334,5 до 2013 млн. крб.), і зокрема в сільській місцевості – у 10 разів (з 52 до 522 млн. крб.). У розрахунку на душу населення річний обсяг побутових послуг у 1965 р. становив 7,35 крб., а у 1985 р. – 40 крб. [3, с. 406; 4, с. 296].

Стрімкий розвиток побутової сфери викликав до життя такі нові прогресивні форми обслуговування, як прийом замовлень на підприємствах, в установах і організаціях, на польових станах і тваринницьких фермах, в гуртожитках, безпосередньо вдома у жителів; обслуговування за абонементом, комплексне обслуговування, яке здійснювали комбінати, фірми і бюро добрих послуг, виїзне обслуговування сільського населення тощо. До прикладу, наприкінці 1970-х рр. сільське населення обслуговували 1293 роз'їзні автомаїстерні та прийомні пункти. Широко впроваджувалися нові види побутових послуг. Їх кількість зросла у 1966–1970 рр. більш як на 100 одиниць. Враховуючи потреби населення, було значно збільшено обсяги робіт з окремих видів послуг. Наприклад, обсяг робіт з ремонту і будівництва житла за замовленнями населення зріс за 1966–1970 рр. у 9,2 рази [3]. Прокат предметів культурно-побутового призначення зріс у 4,1 рази, ремонт побутової техніки, транспортних засобів і меблів, хімчистка та фарбування одягу – в 3 рази [3]. Загалом наприкінці 1970-х рр. побутові підприємства України надавали населенню близько 600 видів різноманітних послуг.

У зв'язку зі стрімким розвитком сфери побуту, у цей час відбувається також зростання витрат на придбання тканин, одягу, предметів побуту і культури. Так, тільки за період 1965–1975 рр. кількість

підприємств з ремонту та пошиття одягу збільшилося на 2,2 тис., а кількість придбаної на душу населення тканини зросло більш як на 5,5 м² [3, с. 398, 407]. Це свідчило про те, що у часи дефіциту та невисокої якості переважної більшості товарів, громадяни активно використовували досягнення прогресу, зокрема і у сфері побуту.

Ще одним, чи не найважливішим, показником добробуту і благополуччя населення було медичне забезпечення. У радянській державі медичне обслуговування було безкоштовним. Хоча воно й фінансувалося за остаточним принципом, однак мережа лікарських закладів в Україні була досить широкою. Кількість лікарів на тисячу жителів в країні була однією з найвищих у світі – на 10 тисяч населення припадало 41,4 лікаря (1985 р.) [4, с. 358]. У цей час в Японії ця цифра складала 17,5 лікарів на 10 тисяч, у Франції – 17,9, у Великобританії – 18,3. Якщо розглядати забезпеченість населення лікарями по регіонах, то у 1975 р. найбільша їх кількість була в Одеській, Харківській та Кримській, а найменша – у Сумській, Ровенській, Хмельницькій та Чернігівській областях [3, с. 491]. У цей час підвищується також забезпечення населення лікарняними ліжками: з 428 тис. у 1965 р. до 669 тис. у 1985 р. [3, с. 499; 4, с. 365]. До досягнень можна віднести відкриття спеціалізованих медичних установ – кардіологічного центру в Києві, багатопрофільних комплексів у Запоріжжі та Харкові тощо. У 1972 р. підвищено норми витрат на харчування хворих і норми видачі медикаментів. Поліпшено якість лікувальної допомоги, оснащення медичних закладів сучасною апаратурою, культуру медичного обслуговування. У роботі органів охорони здоров'я більше місця стали займати питання профілактичної медицини і соціальної гігієни [9, с. 47].

Таблиця 3. Зростання мережі санаторіїв та установ відпочинку

	1965 р.	1970 р.	1975 р.	1980 р.	1985 р.
Санаторії та установи відпочинку	853	1847	2737	2991	3436
в них ліжок – тис.	164	301	462	561	649
Санаторії цілодобового перебування і пансіонати з лікуванням	455	483	486	507	517
в них ліжок – тис.	102	113	122	143	153
з них дитячі санаторії	199	202	206	210	211
в них ліжок – тис.	28	34	35	37	38
Санаторії-профілакторії	177	266	320	393	481
в них ліжок – тис.	11	19	26	36	44
Будинки і пансіонати відпочинку	172	186	242	270	297
в них ліжок – тис.	43	51	77	93	101
Бази відпочинку	412	804	1499	1643	1944
в них ліжок – тис.	31	94	175	219	274
Туристські бази	49	108	190	178	197
в них ліжок – тис.	8	24	62	70	77

Джерело: [3, с. 401; 4, с. 290]

Важливим показником галузі охорони здоров'я є розвиток санаторно-курортної справи. У досліджуваній період в УРСР невпинно зростала мережа санаторіїв, будинків відпочинку, туристських баз, пансіонатів, профілакторіїв, де відпочивали та зміцнювали своє здоров'я мешканці республіки (табл. 3).

Крім того, зростала також кількість осіб, які відпочивали чи лікувалися у санаторіях та закладах відпочинку. Бажання поєднати активний відпочинок із задоволенням духовних потреб стало характерною рисою проведення дозвілля того часу. У 1970 р. в УРСР працювало 430 клубів туриста, 2260 пунктів прокату туристського спорядження, було розроблено 1200 маршрутів для самодіяльних мандрівок. В цілому по республіці у 1985 р. всіма видами санаторно-курортного лікування і організованим відпочинком було охоплено більше 10 млн. осіб (табл. 4).

Таблиця 4. Кількість осіб, які лікувалися та відпочивали в санаторіях і закладах відпочинку (тис.)

	1970 р.	1975 р.	1980 р.	1985 р.
Всього лікувалося та відпочивало в санаторіях і закладах відпочинку	3255	6375	7809	10184
<i>в тому числі:</i>				
в санаторіях і пансіонатах з лікуванням	882	1118	1377	1535
в санаторіях-профілакторіях	203	293	453	622
в будинках і пансіонатах відпочинку	759	1064	1148	1175
на базах відпочинку	424	949	1112	1520
на туристських базах	743	2691	3382	5023

Джерело: [4, с. 290]

А ось якість медичного обслуговування – особлива розмова. Навіть маючи безкоштовне медичне обслуговування, радянські люди несли лікарям хабарі, оскільки знали, що без цього лікування може і не дати позитивних результатів. Як казав відомий сатирик-одесит М. Жванецький: "Ви можете і не платити... Якщо вас не цікавить результат". Внаслідок цього тривалість життя в Україні скоротилася, а смертність зросла з 7,6 випадків на тисячу чоловік (1965 р.) до 12,1 (1985 р.) [3, с. 14; 4, с. 10]. В УРСР існували також територіальні особливості в рівнях смертності населення. У 1970 р. найвищий коефіцієнт смертності був у

Чернігівській, Черкаській та Кіровоградській областях, а найнижчий – у Криму та м. Києві. У 1976 р. найвищим цей показник був для Сумської та Чернігівської областей, а найнижчим – для м. Києва [11, с. 206].

Варто також зазначити, що наприкінці 1970-х рр. 34% сіл не мало медичних амбулаторій. Крім того, кількість лікарняних ліжок у сільській місцевості збільшувалася дуже повільними темпами. Так, якщо у 1975 р. всього в УРСР було введено в дію 17 073 лікарняних ліжка, в тому числі 3147 у сільській місцевості, то у 9 областях республіки (Ворошиловградська, Дніпропетровська, Донецька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Ровенська, Тернопільська та Херсонська) кількість лікарняних ліжок на селі не збільшилася [3, с. 395]. Внаслідок несвоєчасного та подекуди неякісного лікування збільшувалася кількість захворювань на окремі інфекційні хвороби, такі як кір та гепатит. До прикладу, якщо у 1970 р. на 100 тис. осіб було зареєстровано 25,8 випадків захворювання на кір, то у 1982 р. вже 127 випадків [12, с. 349].

Таким чином, добробут населення у період “застою” завдяки соціально-економічним реформам зростав, проте лишався невисоким. Матеріальне забезпечення основної маси суспільства залишало бажати кращого. І хоча заробітна плата та виплати постійно зростали, дефіцит товарів та незадоволення попиту призводило до накопичення заощаджень при доволі скромному харчовому раціоні, інтер'єрі квартир та зовнішньому вигляді громадян. Дещо кращою була ситуація у житлово-побутовій сфері, яка розвивалася стрімкими темпами, даючи можливість мешканцям республіки відчути переваги технічного прогресу. Так само активно впроваджувалися в життя і досягнення у сфері охорони здоров'я, щоправда якість і своєчасність надання медичних послуг дуже часто були на низькому рівні, що призводило до підвищення захворюваності та рівня смертності.

Джерела та література

1. Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК (1898–1986). – [9-е изд., дополн. и испр.]. – М.: Политиздат, 1986. – Т. 11: 1966–1970. – 574 с.
2. Витрук Л. Д. Улучшение социально-бытовых условий жизни трудящихся УССР (60–80-е годы) / Л. Д. Витрук. – К.: Наукова думка, 1986. – 180 с.
3. Народне господарство Української РСР у 1975 році: статистичний щорічник / Відп. за вип. В. В. Самченко; М-во статистики України. – К.: Техніка, 1976. – 540 с.
4. Народное хозяйство Украинской ССР в 1985 году: статистический ежегодник / ЦСУ УССР; отв. за вып. М. Т. Ковальчук. – К.: Техніка, 1986. – 399 с.
5. Цалик С. Киев. Конспект 70-х. / С. Цалик. – К.: “ВАРТО”, 2012. – 382 с.
6. Народне господарство Української РСР у 1979 році: статистичний щорічник / Відп. за вип. Б. А. Сівко. – К.: Техніка, 1980. – 367 с.
7. Вітрук Л. Д. Поліпшення житлово-комунальних умов киян у період розвинутого соціалізму / Л. Д. Вітрук // Український історичний журнал. – 1981. – № 10. – С. 54–62.
8. Електротранспорт України: Енциклопедичний путівник / Сергій Тархов, Кость Козлов, Ааре Оландер. – К.: Сидоренко В. Б., 2010. – 928 с.
9. Кульчицький С. В. Підвищення матеріального добробуту радянського народу в дев'ятій п'ятирічці / С. В. Кульчицький // Український історичний журнал. – 1976. – № 2. – С. 36–48.
10. Затулко В. К. До питання про поліпшення побутового обслуговування населення в роки восьмої п'ятирічки / В. К. Затулко // Український історичний журнал. – 1979. – № 8. – С. 103–107.
11. Демографическое развитие Украинской ССР (1970–1979 гг.) : Монография / АН УССР. Ин-т экономики. – К.: Наук. думка, 1987. – 255 с.
12. Народне господарство Української РСР у 1982 році: статистичний щорічник / відп. за вип. В. В. Самченко; М-во статистики України. – К.: Техніка, 1983. – 383 с.

Савицкая И. С. Благосостояние украинских граждан в 1964–1985 гг.

В статье предпринята попытка исследовать уровень благосостояния населения в 1964–1985 гг., проследить характерные изменения, которые происходили в удовлетворении основных потребностей. Проведен сравнительный анализ уровня заработной платы, обеспечения граждан основными продовольственными и промышленными товарами, материального достатка. Определены достижения и недостатки жилищного строительства, изменения в площади и размерах новостроек, благоустройстве городов. Показаны достижения сферы быта, темпы увеличения количества предприятий и видов услуг. Проанализирован уровень медицинского обеспечения, его количественные и качественные составляющие.

Ключевые слова: повседневность, уровень жизни, благосостояние, жилищно-бытовое обслуживание, заработная плата.

Savvytska I. S. Welfare of Ukrainian citizens in 1964–1985.

The article is an attempt to investigate the level of welfare in the 1964–1985, trace characteristic changes that have occurred in meeting basic needs. A comparative analysis of wages, providing citizens with basic food and industrial goods, material prosperity. Outlined the achievements and shortcomings of housing, changes in the area and size of new buildings, city beautification. Displaying achieve sphere of life, the rate of increase in the number of firms and types of services. Analyzed the level of medical care, the quantitative and qualitative components.

Keywords: everyday life, standard of living, welfare, housing and public services, wages.